

॥ तैत्तिरीय ब्राह्मणम् ॥

॥ नवमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयब्राह्मणे तृतीयाष्टके नवमः प्रपाठकः ॥

प्रजापतिरश्वमेधमसृजत। सोऽस्मात्सृष्टोऽपाक्रामत्।
तमष्टादशिभिरनु प्रायुङ्क्त। तमाप्नोत्। तमात्स्वाऽष्टादशिभिरवारुन्ध
यदष्टादशिनं आलभ्यन्ते। यज्ञमेव तैरात्स्वा यजमानोऽवरुन्धे।
संवत्सरस्य वा एषा प्रतिमा। यदष्टादशिनः। द्वादश मासाः
पञ्चर्तवः॥ १ ॥

संवत्सरोऽष्टादशः। यदष्टादशिनं आलभ्यन्ते। संवत्सरमेव
तैरात्स्वा यजमानोऽवरुन्धे। अग्निष्टेऽन्यान्पशून्पाकरोति।
इतरेषु यूपेष्वष्टादशिनोऽजामित्वाय। नवन्वालाभ्यन्ते
सवीर्यत्वाय। यदारण्यैः सङ्स्थापयेत्। व्यवस्येतां
पितापुत्रौ। व्यध्वानः क्रामेयुः। विदूरं ग्रामयोग्रामान्तौ
स्याताम्॥ २ ॥

ऋक्षीकाः पुरुषव्याघ्राः परिमोषिणं आव्याधिनीस्तस्करा
अरण्येष्वजायेरन्। तदाहुः। अपशवो वा एते। यदारण्याः।
यदारण्यैः सङ्स्थापयेत्। क्षिप्रे यजमानमरण्यं मृतं हरेयुः।

अरण्यायतना ह्यारण्याः पशव इति। यत्पशून्नालभेत।
 अनवरुद्धा अस्य पशवः स्युः। यत्पर्यग्निकृतानुत्सृजेत्॥३॥
 यज्ञवेशसं कुर्यात्। यत्पशूनालभते। तेनैव पशूनवरुन्धे।
 यत्पर्यग्निकृतानुत्सृजत्ययज्ञवेशसाय। अवरुद्धा अस्य पशवो
 भवन्ति। न यज्ञवेशसम्भवति। न यजमानमरण्यम्मृतं
 हरन्ति। ग्राम्यैः सः स्थापयति। एते वै पशवः क्षेमो नाम।
 सं पितापुत्राववस्यतः। समध्वानः क्रामन्ति। समन्तिकं
 ग्रामयोग्रामान्तौ भवतः। नक्षीकाः पुरुषव्याघ्राः परिमोषिणं
 आव्याधिनीस्तस्करा अरण्येष्वजायन्ते॥४॥

ऋतवः स्यातामुत्सृजेत्यतस्त्रीणि च॥ [१]

प्रजापतिरकामयतोभौ लोकावव रुन्धीयेति। स
 एतानुभयान्पशूनपश्यत्। ग्राम्याश्चारण्याश्च। तानालभत।
 तैर्वै स उभौ लोकाववारुन्ध। ग्राम्यैरेव पशुभिरिमं
 लोकमवारुन्ध। आरण्यैरमुम्। यद्ग्राम्यान्पशूनालभते।
 इममेव तैर्लोकमव रुन्धे। यदारण्यान्॥५॥

अमुन्तैः। अनवरुद्धो वा एतस्य संवत्सर इत्याहुः। य
 इतइतश्चातुर्मास्यानि संवत्सरं प्रयुङ्क्त इति। एतावान् वै

संवत्सरः। यच्चातुर्मास्यानि। यदेते चातुर्मास्याः पशव
 आलभ्यन्ते। प्रत्यक्षमेव तैः संवत्सरं यजमानोऽवरुन्धे।
 वि वा एष प्रजया पशुभिर्ऋध्यते। यः संवत्सरं प्रयुङ्के।
 संवत्सरः सुवर्गो लोकः॥६॥

सुवर्गन्तु लोकन्नापराधोति। प्रजा वै पशवं एकादशिनीं।
 यदेत एकादशिनाः पशवं आलभ्यन्ते। साक्षादेव प्रजां
 पशून् यजमानोऽवरुन्धे। प्रजापतिर्विराजमसृजत। सा
 सृष्टाऽश्वमेधं प्राविशत्। तान्दशिभिरनु प्रायुङ्क्त। तामाप्नोत्।
 तामाप्त्वा दशिभिरवारुन्धे। यद्दशिनं आलभ्यन्ते॥७॥

विराजमेव तैराप्त्वा यजमानोऽवरुन्धे। एकादश दशत
 आलभ्यन्ते। एकादशाक्षरा त्रिष्टुप्। त्रैष्टुभाः पशवः।
 पशून्नेवावरुन्धे। वैश्वदेवो वा अश्वः। नानादेवत्याः
 पशवो भवन्ति। अश्वस्य सर्वत्वाय। नानारूपा भवन्ति।
 तस्मान्नानारूपाः पशवः। बहुरूपा भवन्ति। तस्माद्बहुरूपाः
 पशवः समृद्धौ॥८॥

आरण्योल्लोको दशिनं आलभ्यन्ते नानारूपाः पशवो द्वे च॥ [२]

अस्मै वै लोकाय ग्राम्याः पशव आलभ्यन्ते।

अमुष्मा आरुण्याः। यद्ग्राम्यान्पशूनालभते। इममेव
 तैर्लोकमवरुन्धे। यदारुण्यान्। अमुन्तैः। उभयाँन्पशूनालभते।
 ग्राम्याःश्चारुण्याःश्च। उभयोँर्लोकयोरवरुन्धे। उभयाँन्पशूनालभ
 ग्राम्याःश्चारुण्याःश्च। उभयस्यान्नाद्यस्यावरुन्धे। उभयाँन्पशूनाल
 ग्राम्याःश्चारुण्याःश्च। उभयेषां पशूनामवरुन्धे। त्रयस्त्रयो
 भवन्ति। त्रय इमे लोकाः। एषां लोकानामाप्त्यै। ब्रह्मवादिनो
 वदन्ति। कस्मात्सत्यात्॥१०॥

अस्मिँल्लोके बहवः कामा इति। यत्समानीभ्यो देवताभ्योऽन्ये-
 ऽन्ये पशव आलभ्यन्ते। अस्मिन्नेव तल्लोके कामान्दधाति।
 तस्मादस्मिँल्लोके बहवः कामाः। त्रयाणान्त्रयाणां
 सह वपा जुहोति। त्र्यावृतो वै देवाः। त्र्यावृत इमे
 लोकाः। एषां लोकानामाप्त्यै। एषां लोकानां क्लृप्त्यै।
 पर्यग्निकृतानारुण्यानुत्सृजन्त्यहिंसायै॥११॥

अवरुद्धा उभयाँन्पशूनालभते सत्यादहिंसायै॥ [३]

युञ्जन्ति ब्रध्नमित्याह। असौ वा आदित्यो ब्रध्नः।
 आदित्यमेवास्मै युनक्ति। अरुषमित्याह। अग्निर्वा अरुषः।
 अग्निमेवास्मै युनक्ति। चरन्तमित्याह। वायुर्वै चरन्।

वा॒युमे॒वास्मै॑ यु॒नक्ति॑। परि॑त॒स्थुष॑ इत्या॒ह॥१२॥

इ॒मे वै लो॒काः परि॑त॒स्थुषः॑। इ॒माने॒वास्मै॑ लो॒कान्
यु॒नक्ति॑। रोच॑न्ते रोच॒ना दि॒वीत्या॑ह। नक्ष॑त्राणि वै रोच॒ना
दि॒वि। नक्ष॑त्राण्ये॒वास्मै॑ रोचयति। यु॒ञ्जन्त्य॑स्य॒ काम्ये॑त्या॒ह।
का॒मा॒ने॒वास्मै॑ यु॒नक्ति॑। हरी॑ विप॑क्ष॒सेत्या॑ह। इ॒मे वै हरी॑
विप॑क्ष॒सा। इ॒मे ए॒वास्मै॑ यु॒नक्ति॑॥१३॥

शो॒णा धृ॒ष्णू नृ॒वाह॑सेत्या॒ह। अ॒होरा॒त्रे वै नृ॒वाह॑सा।
अ॒होरा॒त्रे ए॒वास्मै॑ यु॒नक्ति॑। ए॒ता ए॒वास्मै॑ दे॒वता॑ यु॒नक्ति॑।
सु॒वर्ग॑स्य॒ लो॒कस्य॑ स॒मष्ट्यै॑। के॒तुं कृ॑ण्वन्न॒केतव॑ इति॑ ध्व॒जं
प्रति॑मुञ्चति। यश॑ ए॒वैन॒५ राज्ञा॑ङ्ग॒मयति॑। जी॒मूत॑स्येव भवति॒
प्रती॑क॒मित्या॑ह। यथा॒य॒जुरे॒वैतत्। ये ते॒ पन्था॑नः स॒वितः॑
पूर्वा॑स॒ इत्य॑ध्व॒र्युर्य॑ज॒मानं॑ वाचयत्य॒भिजि॑त्यै॥१४॥

परा॑ वा ए॒तस्य॑ य॒ज्ञ ए॑ति। यस्य॑ प॒शुरु॑पाकृ॒तोऽन्यत्र॑
वेद्या॑ एति॑। ए॒त५स्तो॑तरे॒तेन॑ प॒था पुन॑रश्व॒माव॑र्तयासि न
इत्या॑ह। वा॒युर्वै स्तो॑ता॒। वा॒युमे॒वास्य॑ प॒रस्ता॑द्वधा॒त्यावृ॑त्त्यै।
यथा॑ वै ह॒विषो॑ गृही॒तस्य॑ स्कन्द॑ति। ए॒वं वा ए॒तदश्व॑स्य
स्कन्द॑ति। यद॑स्यो॒पाकृ॑तस्य॒ लोमा॑नि॒ शीय॑न्ते। यद्वा॒लेषु॑

का॒चाना॒वय॑न्ति। लोमा॑न्ये॒वास्य॒ तत्सम्भ॑रन्ति॥१५॥

भूर्भुवः॒ सुव॑रिति॒ प्राजा॒पत्या॒भिरा॑वयन्ति। प्रा॒जाप॑त्यो
वा अश्वः॑। स्वयै॒वैनं॑ दे॒वत॑या॒ सम॑र्धयन्ति। भूरिति॒
महि॑षी। भुव॒ इति॑ वा॒वाता॑। सुव॑रिति॒ परिवृ॑त्ती। ए॒षां
लो॒काना॑म॒भिजि॑त्यै। हि॒र॒ण्ययाः॑ का॒चा भ॑वन्ति। ज्योति॒र्वै
हि॒र॒ण्यम्। रा॒ष्ट्रम॑श्वमे॒धः॥१६॥

ज्योति॑श्चै॒वास्मै॑ रा॒ष्ट्रं च॑ स॒मीची॑ दधाति। स॒हस्र॑सम्भवन्ति।
स॒हस्र॑सम्मि॒तः सुव॑र्गो लो॒कः। सुव॑र्गस्य॒ लोक॑स्या॒भिजि॑त्यै।
अप॒ वा ए॒तस्मा॑त्तेज॒ इन्द्रि॑यं प॒शवः॒ श्रीः॒ क्रा॑मन्ति।
योऽश्व॑मे॒धेन॒ यज॑ते। वस॑वस्त्वाऽअ॒न्तु गाय॑त्रेण॒ छन्द॑सेति॒
महि॑ष्यभ्य॒नक्ति॑। तेजो॒ वा आ॒ज्यम्। तेजो॑ गाय॒त्री।
तेज॑सै॒वास्मै॑ तेजोऽव॑रुन्धे॥१७॥

रु॒द्रास्त्वाऽअ॒न्तु त्रैष्टु॑भेन॒ छन्द॑सेति॒ वा॒वाता॑। तेजो॒ वा आ॒ज्यम्।
इन्द्रि॑यत्रिष्टुप्। तेज॑सै॒वास्मा॑ इन्द्रि॒यमव॑रुन्धे। आ॒दि॒त्यास्त्वाऽ-
अ॒न्तु जाग॑तेन॒ छन्द॑सेति॒ परिवृ॑त्ती। तेजो॒ वा आ॒ज्यम्।
प॒शवो॒ जग॑ती। तेज॑सै॒वास्मे॑ प॒शूनव॑रुन्धे। प॒त्नयो॒ऽभ्य॑ञ्जन्ति।
श्रि॒या वा ए॒तद्रू॑पम्॥१८॥

यत्पत्नयः। श्रियमेवास्मिन्तद्वधति। नास्मात्तेजं इन्द्रियं
 पशवः श्रीरपं कामन्ति। लाजी (३) ज्छाची (३)
 न यशोममाँ(४) इत्यतिरिक्तमन्नमश्वायोपाहरन्ति।
 प्रजामेवान्नादीं कुर्वते। एतद्देवा अन्नमत्तैतदन्नमद्धि
 प्रजापत इत्याह। प्रजायामेवान्नाद्यन्दधते। यदि नावजिघ्रेत्।
 अग्निः पशुरासीदित्यवग्रापयेत्। अव हैव जिघ्रति।
 आक्रान् वाजी क्रमैरत्यक्रमीद्वाजी द्यौस्ते पृष्ठं पृथिवी
 सधस्थमित्यश्वमनुमन्त्रयते। एषां लोकानामभिजित्यै।
 समिद्धो अञ्जन्कृदरं मतीनामित्यश्वस्याप्रियो भवन्ति
 सरूपत्याय॥१९॥

परितस्थुष इत्याहेमे एवास्मै युनक्त्यभिजित्यै भरन्त्यश्वमेधो रुन्धे रूपञ्जिघ्रति त्रीणि च॥[४]
 तेजसा वा एष ब्रह्मवर्चसेन व्यृध्यते। योऽश्वमेधेन यजते।
 होता च ब्रह्मा च ब्रह्मोद्यं वदतः। तेजसा चैवेन ब्रह्मवर्चसेन
 च समर्धयतः। दक्षिणतो ब्रह्मा भवति। दक्षिणतआयतनो वै
 ब्रह्मा। बारूहस्पत्यो वै ब्रह्मा। ब्रह्मवर्चसमेवास्य दक्षिणतो
 दधाति। तस्माद्वक्षिणोऽर्धो ब्रह्मवर्चसितरः। उत्तरतो होता
 भवति॥२०॥

उत्तरतआयतनो वै होता। आग्नेयो वै होता। तेजो
 वा अग्निः। तेज एवास्योत्तरतो दधाति। तस्मादुत्तरो-
 ऽर्धस्तेजस्वितरः। यूपमभितो वदतः। यजमानदेवत्यो
 वै यूपः। यजमानमेव तेजसा च ब्रह्मवर्चसेन च
 समर्धयतः। किं स्विदासीत्पूर्वचित्तिरित्याह। द्यौर्वै वृष्टिः
 पूर्वचित्तिः॥ २१॥

दिवमेव वृष्टिमवरुन्धे। किं स्विदासीद्बृहद्वय इत्याह। अश्वो
 वै बृहद्वयः। अश्वमेवावरुन्धे। किं स्विदासीत्पिशङ्गिलेत्याह।
 रात्रिवै पिशङ्गिला। रात्रिमेवावरुन्धे। किं स्विदासीत्पिलिप्पिले
 श्रीर्वै पिलिप्पिला। अन्नाद्यमेवावरुन्धे॥ २२॥

कः स्विदेकाकी चरतीत्याह। असौ वा आदित्य
 एकाकी चरति। तेज एवावरुन्धे। क उस्विज्ञायते
 पुनरित्याह। चन्द्रमा वै जायते पुनः। आयुरेवावरुन्धे।
 किं स्विद्धिमस्य भेषजमित्याह। अग्निर्वै हिमस्य भेषजम्।
 ब्रह्मवर्चसमेवावरुन्धे। किं स्विदावपनं महदित्याह॥ २३॥
 अयं वै लोक आवपनम्महत्। अस्मिन्नेव लोके प्रतितिष्ठति।
 पृच्छामि त्वा परमन्तं पृथिव्या इत्याह। वेदिवै परो-

ऽन्तः पृथिव्याः। वेदिमेवावरुन्धे। पृच्छामि त्वा भुवनस्य
 नाभिमित्याह। यज्ञो वै भुवनस्य नाभिः। यज्ञमेवावरुन्धे।
 पृच्छामि त्वा वृष्णो अश्वस्य रेत इत्याह। सोमो वै
 वृष्णो अश्वस्य रेतः। सोमपीथमेवावरुन्धे। पृच्छामि
 वाचः परमं व्योमेत्याह। ब्रह्म वै वाचः परमं व्योम।
 ब्रह्मवर्चसमेवावरुन्धे॥ २४॥

होता भवति वै वृष्टिः पूर्वचित्तिर्न्नाद्यमेवावरुन्धे महदित्याह सोमो वै वृष्णो अश्वस्य रेतश्चत्वारि
 च॥ [५]

अप वा एतस्मात्प्राणाः क्रामन्ति। योऽश्वमेधेन यजते।
 प्राणाय स्वाहा व्यानाय स्वाहेति संज्ञप्यमान आहुतीर्जुहोति।
 प्राणानेवास्मिन्दधाति। नास्मात्प्राणा अपक्रामन्ति।
 अवन्तीः स्थावन्तीस्त्वाऽवन्तु। प्रियन्त्वा प्रियाणाम्।
 वर्षिष्ठमाप्यानाम्। निधिनान्त्वा निधिपतिः हवामहे वसो
 ममेत्याह। अपैवास्मै तद्धवते॥ २५॥

अथो धुवन्त्येवैनम्। अथो न्येवास्मै हवते। त्रिः परियन्ति।
 त्रयं इमे लोकाः। एभ्य एवैनं लोकेभ्यो धुवते। त्रिः पुनः
 परियन्ति। षट्स्वम्पद्यन्ते। षड्वा ऋतवः। ऋतुभिरेवैनन्धुवते।
 अप वा एतेभ्यः प्राणाः क्रामन्ति॥ २६॥

ये यज्ञे धुवनन्तन्वते॥ नवकृत्वः परियन्ति। नव वै पुरुषे प्राणाः। प्राणानेवात्मन्दधते। नैभ्यः प्राणा अपक्रामन्ति। अम्बे अम्बाल्यम्बिके इति पत्नीमुदानयति। अहृतैवैनाम्। सुभगे काम्पीलवासिनीत्याह। तप एवैनामुपनयति। सुवर्गे लोके सम्प्रोर्ण्वाथामित्याह॥ २७ ॥

सुवर्गमेवैनां लोकं गमयति। आऽहमंजानि गर्भधमा त्वमंजाऽसि गर्भधमित्याह। प्रजा वै पशवो गर्भः। प्रजामेव पशूनात्मन्धत्ते। देवा वा अश्वमेधे पवमाने। सुवर्गं लोकं न प्राजानन्। तमश्वः प्राजानात्। यत्सूचीभिरसिपथान्कल्पयन्ति। सुवर्गस्य लोकस्य प्रज्ञात्यै। गायत्री त्रिष्टुब्जगतीत्याह॥ २८ ॥

यथायजुरेवैतत्। त्रय्यः सूच्यो भवन्ति। अयस्मर्यो रजता हरिण्यः। अस्य वै लोकस्य रूपमयस्मर्यः। अन्तरिक्षस्य रजताः। दिवो हरिण्यः। दिशो वा अयस्मर्यः। अवान्तरदिशा रजताः। ऊर्ध्वा हरिण्यः। दिश एवास्मै कल्पयति। कस्त्वा छति कस्त्वा विशास्तीत्याहाहिंसायै॥ २९ ॥

हवते क्रामन्त्यूर्ण्वाथामित्याह जगतीत्याह कल्पयत्येकं च॥ [६]

अप॒ वा ए॒तस्मा॒च्छ्री॒ राष्ट्रं॑ क्रा॒मति॑। योऽश्व॑मे॒धेन॒
यज॑ते। ऊ॒र्ध्वा मे॒ना मु॒च्छ॑यता॒दित्या॑ह। श्री॒र्वै रा॒ष्ट्रम॑श्वमे॒धः।
श्रिय॑मे॒वास्मै॑ रा॒ष्ट्रमूर्ध्व॑मु॒च्छ॑यति। वे॒णुभा॒रङ्गि॒रावि॑वेत्या॒ह। रा॒ष्ट्रं
वै भा॒रः। रा॒ष्ट्रमे॒वास्मै॑ पर्यू॒हति॑। अथा॑स्या॒ मध्य॑मे॒धता॒मित्या॑ह।
श्री॒र्वै रा॒ष्ट्रस्य॒ मध्य॑म्॥ ३०॥

श्रिय॑मे॒वाव॑रुन्धे। शी॒ते वा॒ते पु॒नन्नि॑वेत्या॒ह। क्षे॒मो वै रा॒ष्ट्रस्य॑
शी॒तो वा॒तः। क्षे॒ममे॒वाव॑रुन्धे। यद्ध॑रि॒णी यव॑म॒त्तीत्या॑ह। वि॒ड्वै
ह॑रि॒णी। रा॒ष्ट्रं यवः॑। वि॒शं चै॒वास्मै॑ रा॒ष्ट्रं च॑ स॒मीची॑ दधाति।
न पु॒ष्टं प॒शु म॑न्यत॒ इत्या॑ह। तस्मा॒द्राजा॑ प॒शून् पु॒ष्य॑ति॥ ३१॥

शू॒द्रा यद॑र्य॒जारा॒ न पो॑षाय॒ धना॑य॒तीत्या॑ह। तस्मा॑द्वैशीपु॒त्रन्नाभि॑षि
इ॒यं य॒का श॑कु॒न्तिके॒त्या॑ह। वि॒ड्वै श॑कु॒न्तिका॑। रा॒ष्ट्रम॑श्वमे॒धः।
वि॒शं चै॒वास्मै॑ रा॒ष्ट्रं च॑ स॒मीची॑ दधाति। आ॒हल॑मि॒ति
स॑र्प॒तीत्या॑ह। तस्मा॑द्रा॒ष्ट्राय॒ वि॒शः स॑र्पन्ति। आ॒हत॑ङ्ग॒भे प॑स॒
इत्या॑ह। वि॒ड्वै ग॒र्भः॥ ३२॥

रा॒ष्ट्रं प॑सः। रा॒ष्ट्रमे॒व वि॒श्या॑हन्ति। तस्मा॑द्रा॒ष्ट्रं वि॒शं घा॑तु॒कम्।
मा॒ता च॑ ते पि॒ता च॑ त॒ इत्या॑ह। इ॒यं वै मा॒ता। अ॒सौ पि॒ता।
आ॒भ्यामे॒वैनं॑ परि॑ददाति। अ॒ग्रं वृ॒क्षस्य॑ रो॒हत॒ इत्या॑ह। श्री॒र्वै

वृक्षस्याग्रम्। श्रियमेवाव रुन्धे॥३३॥

प्रसुलामीति ते पिता ग॒भे मुष्टिम॑तः स॒यदित्या॑ह। विद्वै ग॒भः।
रा॒ष्ट्रम्मुष्टिः। रा॒ष्ट्रमे॒व वि॒श्याह॑न्ति। तस्मा॑द्रा॒ष्ट्रं वि॒शं घातु॑कम्।
अप॒ वा ए॒तेभ्यः प्रा॒णाः क्रा॑मन्ति। ये य॒ज्ञेऽपू॑तं वदन्ति।
द॒धि॒क्राव्णो॑ अ॒कारि॑षमिति॒ सुर॑भि॒मती॑मृचं वदन्ति। प्रा॒णा
वै सु॑र॒भयः॑। प्रा॒णाने॒वात्म॑न्दधते। नै॒भ्यः प्रा॒णा अप॑क्रामन्ति।
आपो॒ हि ष्ठा म॑यो॒भुव॒ इत्य॒द्भिर्मा॑र्जयन्ते। आपो॒ वै सर्वा॑
दे॒वताः॑। दे॒वता॑भिरे॒वात्मानं॑ पवयन्ते॥३४॥

राष्ट्रस्य मध्यं पुष्यति गर्भो रुन्धे दधते चत्वारि च॥—————[७]

प्र॒जाप॑तिः प्र॒जाः सृ॒ष्ट्वा प्रे॒णाऽनु॑ प्रावि॑शत्। ताभ्यः पुनः
स॒म्भ॑वितु॒न्नाश॑क्रोत्। सोऽब्र॑वीत्। ऋ॒ध्रव॑दित्सः। यो मे॒तः पुनः॑
स॒म्भ॑र॒दिति॑। तं दे॒वा अ॑श्वमे॒धेनै॒व स॑म॒भरन्। ततो॒ वै त
आ॑र्ध्व॒वन्। योऽश्व॑मे॒धेन॒ यज॑ते। प्र॒जाप॑तिमे॒व स॑म्भ॒रत्यृ॑ध्नोति।
पु॒रुष॑मा॒ल॑भते॥३५॥

वैरा॒जो वै पु॑रुषः। वि॒राज॑मे॒वा॒ल॑भते। अथो॒ अन्नं॑ वै
वि॒राट्। अन्न॑मे॒वाव॑रुन्धे। अश्व॑मा॒ल॑भते। प्रा॒जाप॑त्यो वा
अश्वः। प्र॒जाप॑तिमे॒वा॒ल॑भते। अथो॒ श्रीर्वा॑ एक॑शफम्।

श्रियमेवावरुन्धे। गामालभते॥३६॥

यज्ञो वै गौः। यज्ञमेवालभते। अथो अन्नं वै गौः।
अन्नमेवावरुन्धे। अजावी आलभते भूम्ने। अथो पुष्टिर्वै भूमा।
पुष्टिमेवावरुन्धे। पर्यग्निकृतं पुरुषश्चारण्याःश्चोत्सृजन्त्यहिःसारं
उभौ वा एतौ पशू आलभ्येते। यश्चावमो यश्च परमः।
तैऽस्योभये यज्ञे बद्धाः। अभीष्टा अभिप्रीताः। अभिजिता
अभिहुता भवन्ति। नैनन्दद्भुवः पशवो यज्ञे बद्धाः। अभीष्टा
अभिप्रीताः। अभिजिता अभिहुता हिंसन्ति। योऽश्वमेधेन
यजते। य उ चैनमेवं वेद॥३७॥

लभते गामालभते परमोऽष्टौ च॥ [८]

प्रथमेन वा एष स्तोमेन राध्वा। चतुष्टोमेन कृतेनायानामुत्तरेहन्।
एकविंशे प्रतिष्ठायां प्रति तिष्ठति। एकविंशत्प्रतिष्ठायां
ऋतूनन्वारोहति। ऋतवो वै पृष्ठानि। ऋतवः संवत्सरः।
ऋतुष्वेव संवत्सरे प्रतिष्ठायां देवता अभ्यारोहति। शक्ररयः
पृष्ठम्भवन्त्यन्यदन्यच्छन्दः। अन्यैऽन्ये वा एते पशव
आलभ्यन्ते॥३८॥

उतेव ग्राम्याः। उतेवारण्याः। अहरेव रूपेण समर्धयति।

अथो अहं एवैष बलिर्हियते। तदाहुः। अपशवो वा एते।
यदजावयश्चारण्याश्च। एते वै सर्वे पशवः। यद्व्या इति।
गव्यान्पशूनुत्तमेऽहं नालभते॥३९॥

तेनैवोभयान्पशूनवरुन्धे। प्राजापत्या भवन्ति। अनभिजितस्याभि-
सौरीर्नव श्वेता वशा अनूबन्ध्या भवन्ति। अन्तत एव
ब्रह्मवर्चसमवरुन्धे। सोमाय स्वराज्ञेऽनोवाहावनद्वाहाविति
द्वन्द्विनः पशूनालभते। अहोरात्राणामभिजित्यै। पशुभिर्वा
एष व्यूध्यते। योऽश्वमेधेन यजते। छगलङ्कल्माषङ्किदिदीविं
विदीगयमिति त्वाष्ट्रान्पशूना लभते। पशुभिरेवात्मानं
समर्धयति। ऋतुभिर्वा एष व्यूध्यते। योऽश्वमेधेन यजते।
पिशङ्गास्त्रयो वासन्ता इत्यृतुपशूनालभते। ऋतुभिरेवात्मानं
समर्धयति। आ वा एष पशुभ्यो वृश्च्यते। योऽश्वमेधेन
यजते। पर्यग्निकृता उत्सृजन्त्यनाव्रस्काय॥४०॥

लभ्यन्ते लभते त्वाष्ट्रान्पशूनालभतेऽष्टौ च॥ [९]

प्रजापतिरकामयत महानन्नादः स्यामिति। स एतावश्वमेधे
महिमानावपश्यत्। तावंगृहीत। ततो वै स महानन्नादो-
ऽभवत्। यः कामयेत महानन्नादः स्यामिति। स एतावश्वमेधे

महिमानौ गृहीत। महानेवान्नादो भवति। यजमानदेवत्यां
 वै वपा। राजा महिमा। यद्वपाम्महिम्नोभयतः परियजति।
 यजमानमेव राज्येनोभयतः परिगृह्णाति। पुरस्तात्स्वाहाकारा
 वा अन्ये देवाः। उपरिष्ठात्स्वाहाकारा अन्ये। ते वा एतेऽश्व
 एव मेध्यं उभयेऽवरुध्यन्ते। यद्वपाम्महिम्नोभयतः परियजति।
 तानेवोभयान्प्रीणाति॥ ४१॥

परियजति षट्॥ [१०]

वैश्वदेवो वा अश्वः। तं यत्प्राजापत्यं कुर्यात्। या
 देवता अपिभागाः। ता भागधेयेन व्यर्धयेत्। देवताभ्यः
 समदन्दध्यात्। स्तेगान्दष्ट्राभ्याम्मण्डूकां जम्भ्येभिरिति।
 आज्यमवदानं कृत्वा प्रतिसृज्यायमाहुतीर्जुहोति। या एव
 देवता अपिभागाः। ता भागधेयेन समर्धयति। न देवताभ्यः
 समदं दधाति॥ ४२॥

चतुर्दशैताननुवाकाञ्जुहोत्यनन्तरित्यै। प्रयासाय स्वाहेति
 पञ्चदशम्। पञ्चदश वा अर्धमासस्य रात्रयः। अर्धमासशः
 संवत्सर आप्यते। देवासुराः संयत्ता आसन्। तेऽब्रुवन्नग्नयः
 स्विष्टकृतः। अश्वस्य मेध्यस्य वयमुद्धारमुद्धरामहे।

अथैतानभि भवामेति। ते लोहितमुदहरन्त। ततो देवा
अभवन्॥४३॥

पराऽसुराः। यत्स्विष्टकृद्भ्यो लोहितं जुहोति भ्रातृव्याभिभूत्यै।
भवत्यात्मना। पराऽस्य भ्रातृव्यो भवति। गोमृगकण्ठेन
प्रथमामाहुतिं जुहोति। पशवो वै गोमृगः। रुद्रोऽग्निः
स्विष्टकृत्। रुद्रादेव पशून्तर्दधाति। अथो यत्रैषा-
ऽऽहुतिरहूयते। न तत्र रुद्रः पशून्भिमन्यते॥४४॥

अश्वशफेनं द्वितीयामाहुतिं जुहोति। पशवो वा एकशफम्।
रुद्रोऽग्निः स्विष्टकृत्। रुद्रादेव पशून्तर्दधाति। अथो यत्रैषा-
ऽऽहुतिरहूयते। न तत्र रुद्रः पशून्भिमन्यते। अयस्मयेन
कमण्डलुना तृतीयाम्। आहुतिं जुहोत्यायास्यो वै प्रजाः।
रुद्रोऽग्निः स्विष्टकृत्। रुद्रादेव प्रजा अन्तर्दधाति। अथो
यत्रैषाऽऽहुतिरहूयते। न तत्र रुद्रः प्रजा अभिमन्यते॥४५॥

दधात्यभवन्मन्यते प्रजा अन्तर्दधाति द्वे च ॥ ————— [११]

अश्वस्य वा आलब्धस्य मेध उदक्रामत्। तदश्वस्तोमीयमभवत्।
यदश्वस्तोमीयं जुहोति। समेधमेवैनमालभते। आज्येन
जुहोति। मेधो वा आज्यम्। मेधोऽश्वस्तोमीयम्।

मेधेनैवास्मिन्मेधं दधाति। षट्त्रिंशतं जुहोति। षट्त्रिंशदक्षरा
बृहती॥४६॥

बार्हताः पशवः। सा पशूनाम्मात्रा। पशूनेव मात्रया
समर्धयति। तायद्भूयसीर्वा कनीयसीर्वा जुहुयात्।
पशून्मात्रया व्यर्धयेत्। षट्त्रिंशतं जुहोति। षट्त्रिंशदक्षरा
बृहती। बार्हताः पशवः। सा पशूनाम्मात्रा। पशूनेव मात्रया
समर्धयति॥४७॥

अश्वस्तोमीयं हुत्वा द्विपदा जुहोति। द्विपाद्वै पुरुषो
द्विप्रतिष्ठः। तदेनं प्रतिष्ठया समर्धयति। तदाहुः। अश्वस्तोमीयं
पूर्वं होतव्यां (३) न्द्विपदां (३) इति। अश्वो वा
अश्वस्तोमीयम्। पुरुषो द्विपदाः। अश्वस्तोमीयं हुत्वा
द्विपदा जुहोति। तस्माद्विपाच्चतुष्पादमत्ति। अथो द्विपद्येव
चतुष्पदः प्रतिष्ठायपति। द्विपदा हुत्वा। नान्यामुत्तरामाहुतिं
जुहुयात्। यदन्यामुत्तरामाहुतिं जुहुयात्। प्र प्रतिष्ठायामश्ववेत।
द्विपदा अन्ततो जुहोति प्रतिष्ठित्यै॥४८॥

बृहत्समर्धयति स्थापयति पञ्च च॥ [१२]

प्रजापतिरश्वमेधमसृजत।

सोऽस्मात्सृष्टोऽपाक्रामत्।

तं यज्ञक्रतुभिरन्वैच्छत्। तं यज्ञक्रतुभिर्नान्वविन्दत्।
 तमिष्टिभिरन्वैच्छत्। तमिष्टिभिरन्वविन्दत्। तदिष्टीनामिष्टित्वम्।
 यत्संवत्सरमिष्टिभिर्यजते। अश्वमेव तदन्विच्छति। सावित्रियो
 भवन्ति॥४९॥

इयं वै सविता। यो वा अस्यान्नश्यति यो निलयते।
 अस्यां वाव तं विन्दन्ति। न वा इमाङ्कश्चनेत्याहुः।
 तिर्यङ्गोर्ध्वोत्येतुमर्हतीति। यत्सावित्रियो भवन्ति। सवितृप्रसूत
 एवैनमिच्छति। ईश्वरो वा अश्वः प्रमुक्तः परां परावतङ्गन्तोः।
 यत्सायं धृतीर्जुहोति। अश्वस्यैव यत्यै धृत्यै॥५०॥
 यत्प्रातरिष्टिभिर्यजते। अश्वमेव तदन्विच्छति। यत्सायं
 धृतीर्जुहोति। अश्वस्यैव यत्यै धृत्यै। तस्मात्सायं
 प्रजाः क्षेम्या भवन्ति। यत्प्रातरिष्टिभिर्यजते। अश्वमेव
 तदन्विच्छति। तस्माद्विवां नष्टेष एति। यत्प्रातरिष्टिभिर्यजते
 सायं धृतीर्जुहोति। अहोरात्राभ्यामेवैनमन्विच्छति। अथो
 अहोरात्राभ्यामेवास्मै योगक्षेमं कल्पयति॥५१॥

भवन्ति धृत्या एनमन्विच्छत्येकं च॥ [१३]

अप वा एतस्माच्छ्री राष्ट्रङ्गामति। योऽश्वमेधेन यजते।

ब्राह्मणौ वीणागाथिनौ गायतः। श्रिया वा एतद्रूपम्। यद्वीणा।
 श्रियमेवास्मिन्तद्धतः। यदा खलु वै पुरुषः श्रियमश्नुते।
 वीणाऽस्मै वाद्यते। तदाहुः। यदुभौ ब्राह्मणौ गायेताम्॥५२॥
 प्रभ्रंशुकास्माच्छ्रीः स्यात्। न वै ब्राह्मणे श्री रमत इति।
 ब्राह्मणोऽन्यो गायेत्। राजन्योऽन्यः। ब्रह्म वै ब्राह्मणः।
 क्षत्रं राजन्यः। तथा हास्य ब्रह्मणा च क्षत्रेण चोभयतः
 श्रीः परिगृहीता भवति। तदाहुः। यदुभौ दिवा गायेताम्।
 अपास्माद्राष्ट्रङ्गमेत्॥५३॥

न वै ब्राह्मणे राष्ट्रं रमत इति। यदा खलु वै राजा कामयते।
 अथ ब्राह्मणञ्जिनाति। दिवा ब्राह्मणो गायेत्। नक्तं राजन्यः।
 ब्रह्मणो वै रूपमहः। क्षत्रस्य रात्रिः। तथा हास्य ब्रह्मणा च
 क्षत्रेण चोभयतो राष्ट्रं परिगृहीतम्भवति। इत्यददा इत्ययजथा
 इत्यपच इति ब्राह्मणो गायेत्। इष्टापूर्तं वै ब्राह्मणस्य॥५४॥
 इष्टापूर्तेनैवेनं स समर्धयति। इत्यजिना इत्ययुध्यथा
 इत्यमुं सङ्ग्राममहन्निति राजन्यः। युद्धं वै राजन्यस्य।
 युद्धेनैवेनं स समर्धयति। अक्लृप्ता वा एतस्यर्तव इत्याहुः।
 योऽश्वमेधेन यजत इति। तिस्रोऽन्यो गायति तिस्रोऽन्यः।
 षट्पदं दधन्ते। षड्वा ऋतवः। ऋतून्वास्मै कल्पयतः। ताभ्यां

स॒ऽस्थाया॑म्। अ॒नो॒युक्ते॑ च॒ श॒ते च॑ द॒दाति॑। श॒तायुः॑ पु॒रुषः॑
श॒तेन्द्रि॑यः। आ॒युष्ये॒वेन्द्रि॑ये प्र॒ति॒तिष्ठ॑ति॥५५॥

गाय॑ताङ्गामे॒द्वाह्ण॑स्य॒ कल्प॑यतश्च॒त्वारि॑ च॥ [१४]

सर्वे॑षु वा ए॒षु लो॒केषु॑ मृ॒त्यवो॒ऽन्वाय॑न्ताः। तेभ्यो॒ यदाहु॑तीर्न
जु॒हुयात्। लो॒केलौ॑क ए॒नं मृ॒त्युर्वि॑न्देत्। मृ॒त्यवे॒ स्वाहा॑
मृ॒त्यवे॒ स्वाहे॑त्य॒भिपूर्व॑माहु॑तीर्जुहोति। लो॒काल्लो॑कादे॒व
मृ॒त्युमव॑यजते। नैनं॑ लो॒केलौ॑के मृ॒त्युर्वि॑न्दति। यद॒मुष्मै॑
स्वाहा॒ऽमुष्मै॑ स्वाहेति॒ जुह्व॑त्स॒ञ्चक्षी॑त। ब॒हुं मृ॒त्युम॒मित्रं॑
कुर्वी॑त। मृ॒त्यवे॒ स्वाहे॑त्येक॑स्मा ए॒वैका॑ जुहुयात्। ए॒को वा
अ॒मुष्मि॑ल्लो॒के मृ॒त्युः॥५६॥

अ॒श॒नया॑ मृ॒त्युरे॒व। तमे॒वामुष्मि॑ल्लो॒केऽव॑यजते। भ्रू॒णह॑त्यायै
स्वाहे॑त्य॒वभृ॑थ आहु॑तिं जुहोति। भ्रू॒णह॑त्यामे॒वाव॑ यजते।
तदा॑हुः। यद्भ्रू॒णह॑त्या पा॒त्र्याऽथ॑। कस्मा॑द्यज्ञेऽपि॒ क्रिय॑त
इति॑। अ॒मृ॒त्युर्वा॑ अ॒न्यो भ्रू॑णह॒त्याया॑ इत्या॑हुः। भ्रू॒णह॑त्या
वाव॑ मृ॒त्युरिति॑। यद्भ्रू॒णह॑त्यायै॒ स्वाहे॑त्य॒वभृ॑थ आहु॑तिं
जुहोति॑॥५७॥

मृत्युमेवाहुत्या तर्पयित्वा परिपाणं कृत्वा। भ्रूणघ्ने
 भेषजं करोति। एतां ह वै मुण्डिभ औदन्यवः।
 भ्रूणहृत्यायै प्रायश्चित्तिं विदां चकार। यो हास्यापि प्रजायां
 ब्राह्मणं हन्ति। सर्वस्मै तस्मै भेषजं करोति। जुम्बकाय
 स्वाहेत्यवभृथ उत्तमामाहुतिं जुहोति। वरुणो वै जुम्बकः।
 अन्तत एव वरुणमवयजते। खलतेर्विक्लिधस्य शुक्लस्य
 पिङ्गाक्षस्य मूर्धं जुहोति। एतद्वै वरुणस्य रूपम्। रूपेणैव
 वरुणमवयजते॥५८॥

लोके मृत्युर्जुहोति मूर्धं जुहोति द्वे च॥—————[१५]

वारुणो वा अश्वः। तं देवतया व्यर्धयति। यत्प्राजापत्यं
 करोति। नमो राज्ञे नमो वरुणायेत्याह। वारुणो वा अश्वः।
 स्वयैवैनं देवतया समर्धयति। नमोऽश्वाय नमः प्रजापतय
 इत्याह। प्राजापत्यो वा अश्वः। स्वयैवैनं देवतया समर्धयति।
 नमोऽधिपतय इत्याह॥५९॥

धर्मो वा अधिपतिः। धर्ममेवावरुन्धे। अधिपतिरस्यधिपतिम्मा
 कुर्वधिपतिरहं प्रजानां भूयासमित्याह। अधिपतिमेवैनं
 समानानां करोति। मान्धेहि मयि धेहीत्याह। आशिषमेवैतामाश

उपाकृताय॒ स्वाहेत्युपाकृते॑ जुहोति। आल॑ब्धाय॒ स्वाहेति॑
नियु॑क्ते जुहोति। हु॒ताय॒ स्वाहेति॑ हुते जुहोति। ए॒षां
लो॒काना॑म॒भिजि॑त्यै॥६०॥

प्र वा ए॒ष ए॒भ्यो लो॒केभ्य॑श्च॒वते। योऽ॑श्वमे॒धेन॒ यज॑ते।
आ॒ग्नेय॑मैन्द्रा॒ग्रमा॑श्वि॒नम्। तान्प॒शूल॑भते॒ प्रति॑ष्ठित्यै। यदा॑ग्ने॒यो
भ॑व॒ति। अ॒ग्निः सर्वा॑ दे॒वताः॑। दे॒वता॑ ए॒वाव॑रुन्धे। ब्र॒ह्म वा
अ॒ग्निः। क्ष॒त्रमिन्द्रः॑। यदैन्द्रा॒ग्नो भ॑व॒ति॥६१॥

ब्र॒ह्मक्ष॒त्रे ए॒वाव॑रुन्धे। यदा॑श्वि॒नो भ॑व॒ति। आ॒शिषा॑मव॒रुद्धौ।
त्रयो॑ भवन्ति। त्रयं इ॒मे लो॒काः। ए॒ष्वे॒व लो॒केषु॑ प्र॒ति॑तिष्ठति।
अ॒ग्नये॑ऽहोमु॒चेऽष्टा॑क॒पाल॒ इति॑ द॒शह॑विष॒मिष्टिं॑ निर्व॒पति॑।
द॒शाक्ष॑रा वि॒राट्। अन्नं॑ वि॒राट्। वि॒राजै॒वान्नाद्य॑मव॒रुन्धे।
अ॒ग्नेर्म॑न्वे प्रथ॒मस्य॒ प्रचे॑तस॒ इति॑ याज्यानु॒वाक्या॑ भवन्ति
सर्व॑त्वाय॥६२॥

अधि॑पतय॒ इत्या॑हा॒भिजि॑त्या ऐन्द्रा॒ग्नो भ॑व॒ति रु॒न्ध॒ एकं॑ च॥ [१६]

यद्यश्व॑मु॒प॒तप॑द्वि॒न्देत्। आ॒ग्नेय॑म॒ष्टाक॑पालं॒ निर्व॑पेत्। सौ॒म्यं
च॒रुम्। सा॒वि॒त्रम॑ष्टाक॒पालम्। यदा॑ग्ने॒यो भ॑व॒ति। अ॒ग्निः सर्वा॑
दे॒वताः॑। दे॒वता॑भिरे॒वैन॑मिष॒ज्यति॑। यत्सौ॒म्यो भ॑व॒ति। सोमो॑

वा ओषधीनां५ राजां। याभ्यं एवैनं विन्दति॥६३॥

ताभिरेवैनं भिषज्यति। यत्सावित्रो भवति। सवितृप्रसूत
एवैनं भिषज्यति। एताभिरेवैनं देवताभिर्भिषज्यति। अगदो
हैव भवति। पौष्णं चरुं निर्वपेत्। यदि श्लोणः स्यात्। पूषा
वै श्लोण्यस्य भिषक्। स एवैनं भिषज्यति। अश्लोणो हैव
भवति॥६४॥

रौद्रं चरुं निर्वपेत्। यदि महती देवताऽभिमन्येत। एतद्देवत्यो
वा अश्वः। स्वयैवैनं देवतया भिषज्यति। अगदो हैव भवति।
वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेन्मृगाखरे यदि नागच्छेत्।
इयं वा अग्निर्वैश्वानरः। इयमेवैनं मर्चिभ्यां परिरोधमानयति।
आहैव सुत्यमहर्गच्छति। यद्यधीयात्॥६५॥

अग्नयेऽहोमुचेऽष्टाकपालः। सौर्यं पयः। वायुव्यं
आज्यभागः। यजमानो वा अश्वः। अहंसा वा एष
गृहीतः। यस्याश्वो मेधाय प्रोक्षितोऽध्येति। यदहोमुचे
निर्वपति। अहंस एव तेन मुच्यते। यजमानो वा अश्वः।
रेतसा वा एष व्यध्यते॥६६॥

यस्याश्वो मेधाय प्रोक्षितोऽध्येति। सौर्यं रेतः। यत्सौर्यं पयो

भव॑न्ति। रे॒त॑सै॒वैन॑ꣳ स॒ सम॑र्धयति। यज॑मानो वा अश्वः।
 गर्भै॑र्वा ए॒ष व्य॑ध्यते। यस्याश्वो॒ मेधा॑य॒ प्रोक्षि॑तोऽध्येति॑।
 वा॒य॒व्या॑ गर्भाः। यद्वा॑य॒व्यं आ॒ज्य॑भागो भव॑न्ति। गर्भै॑रे॒वैन॑ꣳ
 स॒ सम॑र्धयति। अथो॒ यस्यै॒षाऽश्व॑मे॒धे प्राय॑श्चित्तिः क्रि॒यते॑।
 इ॒ष्ट्वा व॑सी॒यान्भव॑ति॥६७॥

विन्दत्यश्वो॒णो ह॒व भ॑वत्यधी॒याद॑ध्यते गर्भै॑रे॒वैन॑ꣳ स॒ सम॑र्धयति द्वे च॥—————[१७]

तदा॑हुः। द्वा॒द॒श ब्र॑ह्मो॒दनान्त्स॑ꣳस्थि॒ते निर्व॑पेत्। द्वा॒द॒शभि॑र्वेष्टि॒भिर्य॑
 यदिष्टि॑भिर्यजे॑त। उ॒प॒नामु॑क ए॒नं य॒ज्ञः स्या॑त्। पा॒पी॒याꣳस्तु
 स्या॑त्। आ॒प्तानि॑ वा ए॒तस्य॑ छ॒न्दाꣳसि॑। य ई॒जा॒नः। तानि॑
 क ए॒ताव॑दाशु पु॒नः प्र॑युं जी॒तेति॑। सर्वा॑ वै सꣳस्थि॒ते य॒ज्ञे
 वागा॑प्यते॥६८॥

सा॒प्ता भ॑वति या॒तया॑म्नी। कू॒रीकृ॑तेव॒ हि भ॑वत्यरु॑ष्क॒ता। सा न
 पुनः॑ प्र॒युज्ये॑त्याहुः। द्वा॒द॒शैव ब्र॑ह्मो॒दनान्त्स॑ꣳस्थि॒ते निर्व॑पेत्।
 प्र॒जाप॑ति॒र्वा ओ॒दनः॑। य॒ज्ञः प्र॒जाप॑तिः। उ॒प॒नामु॑क ए॒नं य॒ज्ञो
 भ॑वति। न पा॒पी॒यान्भव॑ति। द्वा॒द॒श भ॑वन्ति। द्वा॒द॒शमा॑साः
 सं॒वत्स॑रः। सं॒वत्स॑र ए॒व प्र॑ति॒तिष्ठ॑ति॥६९॥

आप्यते सं॒वत्स॑र एकं च॥—————[१८]

ए॒ष वै वि॒भूर्नामं॑ य॒ज्ञः। सर्व॑ ह॒ वै तत्र॑ वि॒भु भ॑वति। यत्रै॒तेन॑
य॒ज्ञेन॑ यज॑न्ते। ए॒ष वै प्र॒भूर्नामं॑ य॒ज्ञः। सर्व॑ ह॒ वै तत्र॑ प्र॒भु
भ॑वति। यत्रै॒तेन॑ य॒ज्ञेन॑ यज॑न्ते। ए॒ष वा ऊ॒र्जस्वा॒न्नामं॑ य॒ज्ञः।
सर्व॑ ह॒ वै तत्रो॒र्जस्व॑द्भवति। यत्रै॒तेन॑ य॒ज्ञेन॑ यज॑न्ते। ए॒ष वै
पय॑स्वा॒न्नामं॑ य॒ज्ञः॥ ७० ॥

सर्व॑ ह॒ वै तत्र॑ पय॑स्वद्भवति। यत्रै॒तेन॑ य॒ज्ञेन॑ यज॑न्ते। ए॒ष वै
वि॒धृतो॒ नामं॑ य॒ज्ञः। सर्व॑ ह॒ वै तत्र॑ वि॒धृत॑म्भवति। यत्रै॒तेन॑
य॒ज्ञेन॑ यज॑न्ते। ए॒ष वै व्या॒वृत्तो॒ नामं॑ य॒ज्ञः। सर्व॑ ह॒ वै तत्र॑
व्या॒वृत्त॑म्भवति। यत्रै॒तेन॑ य॒ज्ञेन॑ यज॑न्ते। ए॒ष वै प्र॒ति॒ष्ठितो॒
नामं॑ य॒ज्ञः। सर्व॑ ह॒ वै तत्र॑ प्र॒ति॒ष्ठित॑म्भवति॥ ७१ ॥

यत्रै॒तेन॑ य॒ज्ञेन॑ यज॑न्ते। ए॒ष वै ते॒जस्वी॒ नामं॑ य॒ज्ञः। सर्व॑
ह॒ वै तत्र॑ ते॒जस्वि॒ भ॑वति। यत्रै॒तेन॑ य॒ज्ञेन॑ यज॑न्ते। ए॒ष
वै ब्र॑ह्मवर्च॒सी नामं॑ य॒ज्ञः। आ ह॒ तत्र॑ ब्रा॒ह्म॒णो ब्र॑ह्मवर्च॒सी
जा॑यते। यत्रै॒तेन॑ य॒ज्ञेन॑ यज॑न्ते। ए॒ष वा अ॒तिव्या॒धी नामं॑
य॒ज्ञः। आ ह॒ वै तत्र॑ रा॒ज॒न्योऽति॑व्या॒धी जा॑यते। यत्रै॒तेन॑
य॒ज्ञेन॑ यज॑न्ते। ए॒ष वै दी॒र्घो नामं॑ य॒ज्ञः। दी॒र्घायु॑षो ह॒ वै तत्र॑
मनु॑ष्या भवन्ति। यत्रै॒तेन॑ य॒ज्ञेन॑ यज॑न्ते। ए॒ष वै क्लृ॑प्तो नामं॑

य॒ज्ञः। क॒ल्प॑ते ह॒ वै तत्र॑ प्र॒जाभ्यो॑ योगक्षेमः। यत्रै॒तेन॑ य॒ज्ञेन॑
यज॑न्ते॥ ७२॥

पर्य॑स्वा॒न्नामं॑ य॒ज्ञः प्र॑ति॒ष्ठित॑म्भवति यत्रै॒तेन॑ य॒ज्ञेन॑ यज॑न्ते षट् (एष वै विभूः प्रभूरूर्ज॑स्वान्पर्य॑स्वान्
विधृ॑तो व्यावृ॑त्तः प्रति॒ष्ठित॑स्तेज॒स्वी ब्र॑ह्मवर्च॒स्यति॑व्याधी दी॒र्घः क्लृ॑प्तो द्वाद॑श॥)॥—[१९]

ता॒र्प्येणाश्व॑ संज्ञ॑पयन्ति। य॒ज्ञो वै ता॒र्प्यम्। य॒ज्ञेनै॒वेन॑
सम॑र्धयन्ति। या॒मेन॑ सा॒म्ना प्र॑स्तो॒ताऽनू॑पतिष्ठते।
य॒म॒लो॒कमे॒वेन॑ गमयति। ता॒र्प्यं च॑ कृत्यधीवा॒से चाश्व॑
संज्ञ॑पयन्ति। ए॒तद्वै प॑शूना॑ रू॒पम्। रू॒पेणै॒व प॑शूनवरुन्धे।
हि॒र॒ण्य॒क॒शि॒पु भ॑वति। तेज॒सोऽव॑रुद्धौ॥ ७३॥

रु॒क्मो भ॑वति। सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्यानु॑ख्यात्यै। अश्वो॑ भवति।
प्र॒जाप॑ते॒राप्त्यै॑। अ॒स्य वै लो॒कस्य॑ रू॒पन्ता॒र्प्यम्। अ॒न्तरि॑क्षस्य
कृत्यधीवा॒सः। दि॒वो हि॑र॒ण्य॒क॒शि॒पु। आ॒दि॒त्यस्य॑ रु॒क्मः।
प्र॒जाप॑ते॒रश्वैः॑। इ॒ममे॒व लो॒कन्ता॒र्प्येणा॑प्तोति॥ ७४॥

अ॒न्तरि॑क्षं कृत्यधीवा॒सेन॑। दि॒वः हि॑र॒ण्य॒क॒शि॒पुना॑।
आ॒दि॒त्यः रु॒क्मेण॑। अश्वे॒नैव॑ मे॒ध्येन॑ प्र॒जाप॑तेः सायु॑ज्यः
सलो॒कता॑माप्नोति। ए॒तासा॑मे॒व दे॒वता॑ना॒ः सायु॑ज्यम्।
सा॒र्ष्टिता॑ समानलो॒कता॑माप्नोति। योऽश्व॑मे॒धेन॑ यज॑न्ते। य

उ॑ चैनमे॒वं वेद॑ ॥ ७५ ॥

अवरू॒ध्या आ॒प्नोत्य॒ष्टौ च॑ ॥ ————— [२०]

आ॒दि॒त्याश्चाङ्गि॑र॒सश्च सु॒वर्गे लो॒केऽस्प॑र्धन्त। तेऽङ्गि॑र॒स
आ॒दि॒त्येभ्यः॑। अ॒मुमा॑दि॒त्यम॑श्च॒ऽश्वे॒तं भू॒तं दक्षि॑णामनयन्।
तेऽब्रु॑वन्। यन्नो नै॑ष्ट। स वर्यो॑ भू॒दिति॑। तस्मा॑द॒श्वश्च॑
सव॑र्येत्याह्व॒यन्ति॑। तस्मा॑द्य॒ज्ञे वरो॑ दीयते। यत्प्र॒जाप॑तिरा॒ल॒ब्धोऽश्वो॑ऽभ॒वत्। तस्मा॑द॒श्वो नाम॑ ॥ ७६ ॥

यच्च॑य॒दरू॒रासी॑त्। तस्मा॑द॒र्वा नाम॑। यत्स॒द्यो वाजा॑न्त्सम॒ज॒यत्। तस्मा॑द्वा॒जी नाम॑। यदसु॑राणां लो॒काना॑दत्त।
तस्मा॑दादि॒त्यो नाम॑। अ॒ग्नि॒र्वा अ॑श्वमे॒धस्य॑ योनि॑रा॒य॒त॒नम्। सूर्यो॑ऽग्नेर्योनि॑रा॒य॒त॒नम्। यद॑श्वमे॒धेऽग्नौ॑ चित्यं
उत्तर॑वेदिमु॒प॒व॒पति॑। योनि॑मन्तमे॒वैन॑मा॒य॒त॒न॒वन्तं॑ करोति ॥ ७७ ॥

योनि॑माना॒य॒त॒न॒वान्भव॑ति। य ए॒वं वेद॑। प्रा॒णापा॒नौ वा
ए॒तौ दे॒वाना॑म्। यद॑र्काश्वमे॒धौ। प्रा॒णापा॒नावे॒वाव॑रुन्धे।
ओजो॑ बलं वा ए॒तौ दे॒वाना॑म्। यद॑र्काश्वमे॒धौ। ओजो॑
बल॑मे॒वाव॑रुन्धे। अ॒ग्नि॒र्वा अ॑श्वमे॒धस्य॑ योनि॑रा॒य॒त॒नम्।
सूर्यो॑ग्नेर्योनि॑रा॒य॒त॒नम्। यद॑श्वमे॒धेऽग्नौ॑ चित्यं उत्तर॑वेदिं

चिनोति। तावर्काश्वमेधौ। अर्काश्वमेधावेवावरुन्धे। अथो
अर्काश्वमेधयोरेव प्रतितिष्ठति॥७८॥

नामं करोति सूर्योऽग्नेर्योनिरायतनञ्चत्वारि च॥—————[२१]

प्रजापतिं वै देवाः पितरम्। पशुम्भूतम्मेषायालभन्त।
तमालभ्योपावसन्। प्रातर्यष्टास्मह इति। एकं वा
एतद्देवानामहः। यत्संवत्सरः। तस्मादश्वः पुरस्तात्संवत्सर
आलभ्यते। यत्प्रजापतिरालभ्योऽश्वोऽभवत्। तस्मादश्वः।
यत्सद्यो मेधोऽभवत्॥७९॥

तस्मादश्वमेधः। वेदुकोऽश्वमाशुम्भवति। य एवं वेद।
यद्वै तत्प्रजापतिरालभ्योऽश्वोऽभवत्। तस्मादश्वः प्रजापतेः
पशूनामनुरूपतमः। आऽस्य पुत्रः प्रतिरूपो जायते। य एवं
वेद। सर्वाणि भूतानि सम्भृत्यालभते। समेनं देवास्तेजसे
ब्रह्मवर्चसाय भरन्ति। योऽश्वमेधेन यजते॥८०॥

य उ चैनमेवं वेद। एतद्वै तद्देवा एतान्देवताम्।
पशुम्भूतम्मेषायालभन्त। यज्ञमेव। यज्ञेन यज्ञमयजन्त
देवाः। कामप्रं यज्ञमकुर्वत। तेऽमृतत्वमकामयन्त।
तेऽमृतत्वमगच्छन्। योऽश्वमेधेन यजते। देवानामेवायनेनैति॥८१॥

प्राजापत्येनैव यज्ञेन यजते कामप्रेण। अपुनर्मरमेव
 गच्छति। एतस्य वै रूपेण पुरस्तात्प्राजापत्यमृषभं तूपरं
 बहुरूपमालभते। सर्वेभ्यः कामेभ्यः। सर्वस्याप्त्यै। सर्वस्य
 जित्यै। सर्वमेव तेनाप्रोति। सर्वं जयति। योऽश्वमेधेन
 यजते। य उ चैनमेवं वेद॥८२॥

मेधोऽभ्वद्यजंत एति वेद॥ [२२]

यो वा अश्वस्य मेध्यस्य लोमनी वेद। अश्वस्यैव मेध्यस्य
 लोमं लोमं जुहोति। अहोरात्रे वा अश्वस्य मेध्यस्य लोमनी।
 यत्सायं प्रातर्जुहोति। अश्वस्यैव मेध्यस्य लोमं लोमं जुहोति।
 एतदनुकृति ह स्म वै पुरा। अश्वस्य मेध्यस्य लोमं लोमं
 जुह्वति। यो वा अश्वस्य मेध्यस्य पदे वेद। अश्वस्यैव
 मेध्यस्य पदेपदे जुहोति। द्रश्शपूर्णमासौ वा अश्वस्य मेध्यस्य
 पदे॥८३॥

यद्रश्शपूर्णमासौ यजते। अश्वस्यैव मेध्यस्य पदेपदे जुहोति।
 एतदनुकृति ह स्म वै पुरा। अश्वस्य मेध्यस्य पदेपदे
 जुह्वति। यो वा अश्वस्य मेध्यस्य विवर्तनं वेद। अश्वस्यैव
 मेध्यस्य विवर्तनेविवर्तने जुहोति। असौ वा आदित्योऽश्वः।

स आहवनीयुमागच्छति। तद्विवर्तते। यदग्निहोत्रं जुहोति।
अश्वस्यैव मेध्यस्य विवर्तनेविवर्तने जुहोति। एतदनुकृति ह
स्म वै पुरा। अश्वस्य मेध्यस्य विवर्तनेविवर्तने जुहति॥८४॥

पदे अग्निहोत्रं जुहोति त्रीणि च॥ [२३]

प्रजापतिस्तमष्टादशिभिः प्रजापतिरकामयतोभावस्मै युञ्जन्ति तेजसाऽपप्राणा अपश्रीरूर्ध्वा
प्रजापतिः प्रेणाऽनु प्रथमेन प्रजापतिरकामयत महान्वैश्वदेवो वा अश्वोऽश्वस्य प्रजापतिस्तं
यज्ञक्रतुभिरपश्रीब्राह्मणौ सर्वेषु वारुणो यद्यश्वन्तदाहुरेष वै विभूस्ताप्येणादित्याः प्रजापतिं
पितरं यो वा अश्वस्य मेध्यस्य लोमनी त्रयोविंशतिः॥२३॥

प्रजापतिरस्मिल्लोक उत्तरतः श्रियमेव प्रजापतिरकामयत महान्यत्प्रातः प्र वा एष एभ्यो
लोकेभ्यः सर्वं ह वै तत्र पयः स्वद्य उ चैनमेवं वेदं चत्वार्यशीतिः॥८४॥

प्रजापतिरश्वमेधं जुहति॥

हरिः ओम्॥

॥इति श्रीकृष्णयजुर्वेदीयतैत्तिरीयब्राह्मणे तृतीयाष्टके नवमः
प्रपाठकः समाप्तः॥